

A fogyatékkal élők élsportjának kialakulása és fejlődése úszásban (paraúszás) az elmúlt 20 évben, valamint a Riói paralimpia tapasztalatai

Development of the sport of disabled people in competitive swimming (para swimming) over the last 20 years and experiences of the Rio Paralympics

Sós Csaba

Testnevelési Egyetem, Sportági Intézet, Úszás és Vízi Sportok Tanszék

.....

Bevezetés

A parasport kialakulása 1948-ban kezdődött a London melletti Aylesburyben működő Stoke Mandeville-i kórházban, a brit hadirokkantaknak szervezett első Stoke Mandeville-i versennyel. A verseny annyira népszerű lett, hogy évente, növekvő létszámmal rendezték meg az otthonok és kórházak ápoltságainak részvételével. 1952-ben a versenyen négy holland kerekesszékes is részt vett, így ez jelentette az első nemzetközi versenyt a parasport történetében, amelynek népszerűsége és színvonala folyamatosan emelkedett.

Ezért is volt szükséges, hogy megalakuljon az első nemzetközi szervezet, amely természetesen a Nemzetközi Stoke Mandeville-i Játékok Szövetsége (International Stoke Mandeville Games Federation, ISMGF) nevet kapta. A gyors szervezeti fejlődés eredményeképpen 1960-ban, a soron következő Stoke Mandeville-i játékokat a XVI. nyári olimpia helyszínének a városában és közvetlenül azt követő időpontban, Rómában rendezték meg. Kezdetben csak a kerekesszékesben élő amputáltak számára biztosítottak versenyzési lehetőséget, a későbbiekben azonban az egyre bővülő igény szint lehetővé tette az amputált és vak sportolók részvételét is. Az újabb sérültségi kategóriák bővülésének jele, hogy a központi idegrendszer sérüléséből adódó mozgáskorlátozott sportolók is keresték helyüket a nemzetközi játékokon. Ennek érdekében 1978-tól több nemzetközi szövetség alakul a fogyatékek jellege szerint. 1982-ben négy szervezet, (ISMGE, ISOD, CP-ISRA, IBSA) megalapítja saját ernyőszervezetét a Nemzetközi Mozgássérültek Szövetségek Koordinációs Bizottságát (International

Coordination Committee Sports for Disabled, ICC). Az egység 1988-ban, a szöuli paralimpián (először ez a hivatalos elnevezése a játékoknak) valósult meg az ICC, a nemzetközi szövetségek és a nemzetek együttes szándékából. A parasport szervezeti fejlődése tovább nőtt azzal a ténnyel igazolva jelentőségét, hogy 1989 őszén Düsseldorfban megalakult az International Paralympic Committee /IPC/ (Nemzetközi Paralimpiai Bizottság).

Az IPC igyekszik egyesíteni, tömöríteni, illetve felelősséget vállalni a paralimpiai sportágakért, de nem csak a paralimpiai játékok időszakára, hanem az ahhoz vezető négy éves időszak kvalifikációs versenyszerűségeért is.

Az IPC (a NOB-tól eltérően) nem csak a paralimpiai játékokért felelős szervezet, hanem a paralimpiai kvalifikálást jelentő más nemzetközi (EB, VB), versenyekért is. Így a parasport csúcs szervezete nem sportág-, hanem sérülés-specifikus fejlődési irányt mutat.

A paraúszás célja kezdetben a fizioterápia és a rehabilitáció volt. Ma már egyike a legnépszerűbb, legnézettebb, és széles körben elfogadott paralimpiai játékoknak. A mozgássérültek minden kategóriájának biztosítja a versenyzés lehetőségét, és jellegzetessége, hogy az úszók a verseny alatt nem használhatnak protézist, vagy egyéb segédeszközöket. Néhány kisebb módosítással a FINA (Nemzetközi Úszó Szövetség) szabályai érvényesek rájuk. Engedmény a résztvevők számára, hogy a rajtkőről, vagy a vízből indulva kezdhetik meg a versenyzést, valamint, hogy különböző jelzésekkel segítik a látás-, és hallássérült úszók versenyzését.

Napjainkban nagy hangsúlyt fektetünk arra, hogy minden ember egyenlőnek tűnjön, így a sport területén sem zárhatjuk ki azokat, akik valamilyen fogyatékkal, rendellenességgel élnek, legyen az veleszületett, vagy szerzett. Ezek a sportolók még több támogatást és segítséget igényelnek, mint az ép versenyzők, hiszen a helyzetük jóval nehezebb. A számukra megrendezett Paralimpiai Játékok az elfogadást, az együttérzést, és a tiszteletet jelzik a társadalom irányából. A gyengébb időeredmények miatt azonban sokan nem tekintik őket ugyanolyan ügyes, tehetséges, kemény sportembereknek, mint ép társaikat. Az eredményeik kevésbé kerülnek be a köztudatba, kevésbé számít nagy hírnek egy sérült kategóriában úszott világcsúcs, vagy paralimpiai győzelem. Ezen a hozzáálláson változtatnunk kell, hiszen ha ma már ennyire hangsúlyozzuk az egyenlőséget, akkor mindenkinek jár az egyenlő bánásmód és elismerés. Reméljük, hogy a közeljövőben folytatódik a pozitív tendencia a parasport megítélésével kapcsolatban, és rövidesen ugyanakkora jelentőséget tulajdonítunk neki, mint most az olimpiai sportágaknak.

A sérült versenyzők médiában való szereplése ugyan paralimpiáról paralimpiára növekedett az elmúlt években, de 2016-ban kaptak először jelentős figyelmet és nyilvánosságot. A Magyar Televízió sportcsatornája végig élőben közvetítette a magyar érdekltségű számok mindegyikét és a játékok legérdekesebbnek remélt pillanatait. Minden magyar részvevővel több elő és felvett interjút készített, így e tekintetben mondhatjuk, hogy a parasport révbe ért.

A cikk célja, hogy rávilágítson; a parasport az utóbbi két évtizedben valódi élsporttá vált. A résztvevő versenyzők úszásban ugyanannyit edzenek, mint ép társaik, megjelent a szárazföldi felkészítés is, természetesen figyelembe véve a fogyatékból származó korlátokat. Ugyanúgy járnak edzőtáborokba és versenyrendszerük is egyre közelít az épekéhez. Igaz régen volt, de mégiscsak meg kell említeni, hogy ma már többen jobb időket úsznak, mint annak idején a legendás, a müncheni olimpián hét aranyérmet nyert Mark Spitz 100 méter gyorsan. Ezeken túlmenően, több országban egész éven át sportközpontban, együtt készülnek a fogyatékkal élő versenyzők, ahol a hétköznapi életükhöz is minden segítséget megkapnak. Ez 20 évvel ezelőtt még nem így volt.

Ezért az a feltételezésem (hipotézisem), hogy átlagban jelentős javulás következett be, az egyes helyezéseket vizsgálva a harmadik helyezettek többet, az abszolút nyolcadik helyezettek pedig többet javultak, mint a győztesek. Ezt azért valószínűsítem, mert a paralimpia egyre népszerűbb, egyre növekszik a versengésbe bekapcsolódó sportolók és országok száma. Ez még akkor is igaz, ha a sorozatos dopping botrányok miatt az orosz versenyzők ezúttal nem indulhattak, de bizonyosan még jobb eredmények születtek volna, ha ők is részt vettek volna.

Vizsgált személyek és módszerek

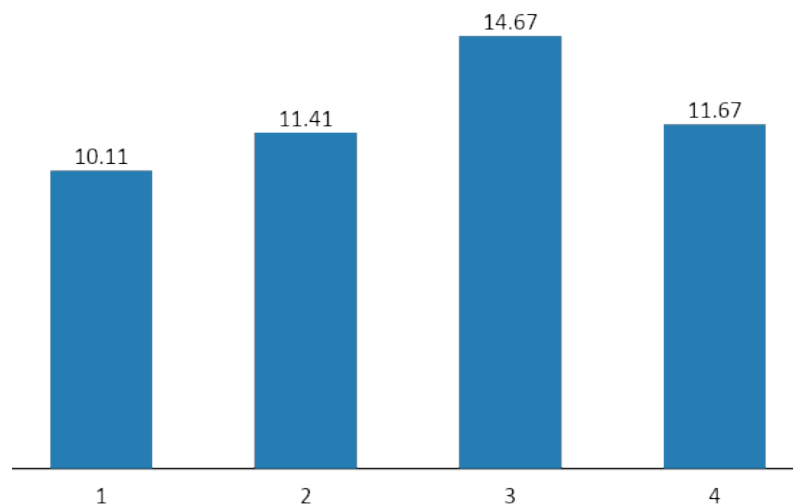
Az 1996-os atlantai és a 2016-os Riói paralimpia győztesei, bronzérmesei, abszolút 8. helyezettjei és az összes döntős, az átlagidejük, külön a férfiaké és a nőké. A következő kategóriákban rendeztek versenyeket: S1-S10: fizikai fogyatékkal élők, S11-13: látássérültek és vakok, illetve S14, enyhe értelmi fogyatékosok. A versenyszámok: 50, 100, 200 400 méter gyors, 50, 100 méter hát, 50, 100 méter mell, 50, 100 méter pillangó, 150, 200 méter vegyes. Nem minden kategóriában és versenyszámban rendeztek versenyeket, attól függően, hogy hány földrészről és hány országból érkeztek a résztvevők. Atlantában 168, Rióban 152 versenyszámot rendeztek. Természetesen csak azokat a versenyszámokat vettük figyelembe, amelyek mind a két helyszínen és időpontban szerepeltek. Összehasonlítottuk a győztesek idejét, a dobogóra kerüléshez szükséges (bronzérmes) idejét és az abszolút nyolcadik helyezettét. Utóbbi azt jelenti, hogy abban az esetben, ha az előfutamon során a nyolcadik helyezett ideje jobb volt, mint a döntőben, akkor azt vettük figyelembe. Ezeken felül vizsgáltuk a döntősök átlag időeredményeit is, ami adott versenyszámban a minőség mutatója.

A hipotézis bizonyítására, vagy elvetésére egyszerű számítások elegendőek. A számítások elvégzésének a menete: a Riói adott helyezés, vagy átlag idejéből kivonjuk az atlantai megfelelő idejét, majd azt 100 méterre vonatkoztatjuk. Ezt azért tesszük, mert ha például 50 méter gyorsan egy másodperc a javulás és ugyanannyi 400 méter gyorsan is, nem mondhatjuk, hogy azonos mértékű volt, hiszen a 400 méter esetében nyolcszor olyan hosszú távon lett ugyanannyi a különbség. Ezért kiválasztottunk egy távot, a 100 métert (lehetett volna más is), és minden eredményt arra vonatkoztattunk.

Tehát az 50 méteren kapott különbséget megszoroztuk kettővel, a 200 méterét osztottuk kettővel, a 400-ét pedig néggyel. Így véleményünk szerint minden úszásnem minden távja összehasonlítható. Ezt nevezzük relatív (100 méterre vonatkoztatott) különbségnek. Végül az összes relatív különbséget átlagoltuk.

Eredmények

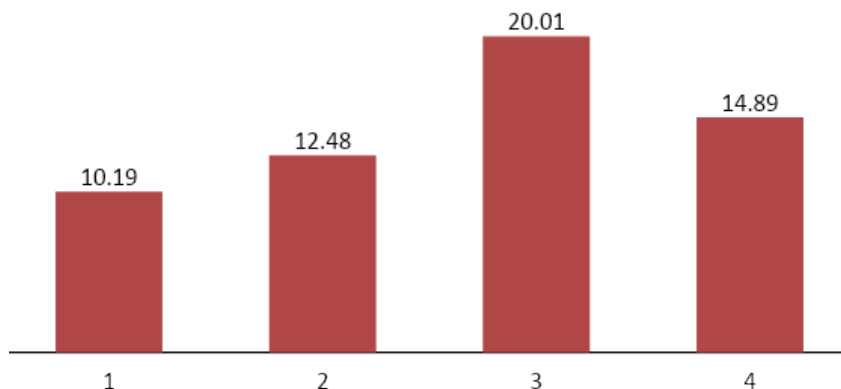
Ismerve az úszás sportág jellemzőit, amikor sokszor századmásodperceken múlik egy-egy győzelem, vagy helyezés, azt mondhatjuk, hogy a paraúszósportban, az elmúlt húsz esztendőben, az eredmények javulása valamennyi vizsgált helyezés, illetve a döntősök átlaga tekintetében jelentős, ami a paralimpiákat illeti (1. és 2. ábra).

1. ábra: Paralimpia 1996-2016. 1.(1), 3.(2), abszolút 8.(3) helyezettek és döntősök átlagai (4) közötti különbségek /férfiak/

Az 1. ábrából jól látható, hogy a győztesek átlagban több mint tíz másodperccel gyorsabban úsznak (10,11mp) 100 méterenként. Ennél nagyobb a javulás a dobogóra kerüléshez szükséges időeredmények tekintetében (11,41mp), és még nagyobb az abszolút nyolcadik helyezettek esetében (14,67mp). A döntősök átlaga szintén 10 mp-et meghaladó mértékben fejlődött. Nem egy olyan kategória és versenyszám van, ahol az atlantai győztes Rióban döntőbe sem került volna.

A 2. ábrán a nők hasonló összehasonlítása azt mutatja, hogy itt is jelentős a fejlődés, és szembe-tűnő, hogy mértéke – esetenként sokkal - meghaladja a férfiakét is. A győztesek fejlődése hasonló, de az érmesek, az abszolút nyolcadik helyezettek és a döntősök átlaga nagyobb fejlődést mutat. A döntőbe jutáshoz szükséges (abszolút nyolcadik) idő száz méterre vetítve több mint húsz másodperces előrelépést jelez.

2. ábra: Paralimpia 1996-2016. 1.(1), 3.(2), abszolút 8.(3) és abszolút 8.(3) helyezettek és döntősök átlagai (4) közötti különbségek /nők/

Ez – átlagosnak tekintett úszási sebesség mellett – azt jelenti, hogy az 1996-os döntőbe jutottak még kb. harminc métere hátra volt, amikor a Riói döntőbe jutott már célba ért.

Megbeszélés

Az úszás a dinamikusan és folyamatosan fejlődő sportágak közé tartozik. Ezért egyfelől nem meglepetés, hogy a paraúszásban is ezt tapasztalhatjuk. Ugyanakkor a fejlődés mértéke jóval meghaladja az épekét, és azon belül is a nők javulása nagyobb. Ez azt mutatja, hogy egyre szorosabbak a versengések, tömörödik a mezőny. Sokkal kisebb a különbség a győztes és a még éppen döntőbe jutott versenyző közt. Ez annak ellenére így van, hogy a sorozatos és szisztematikus doppingolás miatt az oroszokat kizárták a Rióban való indulás lehetőségéből. Velük számolva, a fenti ábrákon bemutatottnál is nagyobb fejlődést tapasztalhatnánk. A nők nagyobb mértékű javulása valószínűleg azzal van összefüggésben, hogy korábban a fogyatékkal élő nők nem igyekeztek megmutatni magukat a társadalom széles köre előtt. A javulás okai közt bizonyosan szerepet játszik, hogy 1996-ban 50 nemzet 457 sportolója, 2016-ban pedig már 78 nemzet 592 sportolója vett részt. A létszámot illetően meg kell említeni, hogy azt az IPC előre maximalizálta, így a részvevők aránya sokkal nagyobb lett volna, ha a részvételhez szükséges szintidők nem lettek volna olyan erősek. A bevezetőben már említettük,

hogy 1996-ban a paraúszók felkészülése még zömmel egyedi volt, a klubokban is kevesen készültek. Ahogy a parasport kialakult, az elején még inkább a rehabilitáció és a társadalomba való vissza/beilleszkedés volt a meghatározó cél, addig mára ugyanazok a célok vezérlik a fogyatékkal élő sportolókat, mint ép társaikat, és sok esetben már profi versenyzőkkel is találkozunk. Kialakultak a különböző országok versenyrendszerei, rendszeresen edzőtáboroznak, sok országban egész éven keresztül. A nagy országok régóta nagyon komolyan veszik a parasportot. Kína, Ukrajna, Ausztrália, Hollandia, Nagy Britannia és az Egyesült Államok mindegyike hatalmas létszámú csapattal vesznek részt és rengeteget áldoznak e sportágnak állami forrásból. Több helyen megjelentek a komoly szponzorok is. Az elkövetkező húsz évben megjósolható, hogy a fejlődés üteme jelentősen le fog lassulni, el fogja érni az épekét és azzal párhuzamosan fog haladni. Ezért azt mondhatjuk, hogy az elmúlt húsz évben a parasport és benne az úszás is végrehajtotta a maga forradalmát, és közel van ahhoz, hogy elfoglalja méltó és jogos helyét az elit sportban.

Irodalomjegyzék

1. www.paralympic.org
2. <https://en.wikipedia.org/wiki/IPC>
3. https://en.wikipedia.org/wiki/Stoke_Mandeville